

שעבוד', שאלת הגמרא היא כשם שמצינו שחכמים האלימו את שעבוד מעשה ידים של אשה לבעלה, שלכך אינה יכולה להקדישם (כדלעיל נט), כמו כן מן הסתם האלימו את שעבוד הבעל למזונות אשתו (ראשונים). אולם הרמב"ם הביא (אישות יב, כג) את המשנה כצורתה, ולא הזכיר מהאוקימתות שבגמרא. וכבר התפלא על כך הר"ן כאן, והסביר שקושיית הגמרא לדעת הרמב"ם היא רק לדעת הסובר אין קונמות מפקיעין מידי שעבוד, אך להלכה שמפקיעין את השעבוד, מוסברת משנתנו כפשוטה. [יש לשאול לדעת הרמב"ם שקונמות מפקיעים מידי שעבוד ולא האלימו את השיעבוד שהוא משועבד לה למזונות, כיצד שנינו 'וציא ויתן כתובה' — והלא אסורה היא ליהנות ממנו? ויש לומר, מה טעם לא האלימו רבנן לשיעבודה, משום שסוף סוף לעולם יכול לגרשה ולהיפטר ממזונותיה, לכך אין טעם להאלימם את שעבודה ולבטל את נדרו. ואם כן סברא זו שייכת רק לענין מזונות, אבל כתובה הלא יתחייב בכל אופן, הלכך בזה האלימו רבנן לשיעבודה ולא חל הנדר להפקיע חיוב כתובה. עפ"י הגר"ש — מו].

יש מן האחרונים שרצו ליישב דברי הרמב"ם, שהדבר תלוי במחלוקת החכמים (ע' לעיל מז-מח) אם חיוב מזונות לאשה הוא מן התורה או מדרבנן. סוגיתנו שהשוותה חיוב זה לחיוב האשה במעשה ידים, נוקטת שהוא מדרבנן, וחכמים האלימו שעבוד זה, שעשו חיזוק בדבריהם יותר משל תורה. אך הרמב"ם שפסק שחיוב הבעל במזונות הוא מן התורה, הלכך לא האלימו שעבודו, ולכך הקונם מפקיעו. (אבני מילואים ובית מאיר אה"ע עב. וע' שבט הלוי ח"ה ריא, ה).

(ע"ב) 'בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד' — בדליקה למעוטי מאי? לאו למעוטי כי האי גוונא? לא, למעוטי שאר איסורים דשבת' — רש"י ועוד ראשונים כתבו שאיסורי שבת חמורים, ולכן לא התירו לומר אף בדרך עקיפה אלא בדליקה, אבל בנדרים — לא גזרו. עוד ניתן לפרש שלפי תירוץ הגמרא, טעם איסור אמירה לגוי בשבת, אינו רק משום גזרה שמא יבוא הוא בעצמו לעשות (כמו שכתב הרמב"ם), וגם לא משום סרך שליחות, שהחמירו שייחשב הגוי כשלוחו לענין איסורין (כמו ש"כ כמה אחרונים), אלא כמו שכתב רש"י במסכת עבודה זרה (טו.) משום 'ממצוא חפצך ודבר דבר', וטעם זה אינו שייך אלא באיסורי שבת. הלכך, כשאין כאן לשון שליחות, בשאר איסורין מותר ורק בשבת אסור משום 'ודבר דבר'. (שבט הלוי ח"ג כב ושם בסי' קעב — תשו' מנן המחבר. וע"ע בריטב"א כאן). ולפי"ז יצא שבערב שבת יהא מותר לומר בלשון כזו שאינה מפורשת. וצ"ב).

פירוש נוסף יש בדברי הראשונים, לחלק בין איסורים לנדר, כי בנדר האיסור ליהנות תלוי בחיוב ממון, שכיון שהבעל מתחייב לפרנס נמצא שהיא נהנית מממונו של הבעל, אבל כשאומר 'כל הון אינו מפסיד' לא חל חיוב ממון מצד הבעל, ושוב אין איסור לאשה ליהנות מנכסיו הפרנס. משא"כ בשאר איסורים כיון שנראה כשלוחו אסור. (עפ"י ריטב"א ושיטה מקובצת).

וע' בשערי שמועות' שלשית הרמב"ם שהמדיר עובר ב'בל יחל', וכן נראה לדייק מפרש"י (ד"ה ופרנס), אין לחלק בכך, שאף כאן כבכל איסורים הואיל ונראה כשלוחו הרי זה כאילו הבעל מהנה מנכסיו ונראה כעובר בבל יחל. ומפני כן פירש רש"י לחלק בין איסורי שבת לשאר איסורים).

מפאת חוסר זמן וישוב הדעת נאלצתי לדלג בלימודי מכאן ועד סוף הפרק. רוב-ככל הדברים מועתקים מהמהדורה הראשונה.

דף עא

'הכא במאי עסקינן, כגון שנדרה היא וקיים לה איהו, וקסבר רבי מאיר: הוא נותן אצבע בין

שיניה... — ואם תאמר: באיזו טענה היא באה לחייבו להוציאה, מה ריוח יהא לה מכך? כתבו התוספות (בד"ה שנדרה) שנדרה מפירות כל זמן שהיא תחתיו, ולא לעולם. והר"ן כתב שאף על פי שלא תרויח מאומה, יכולה היא לטעון: אי אפשר בבעל המקיים את נדריו. (וכן הביא הגר"א בבאורי לוי"ד רלה, ח). ויש להקשות, למה נכפוה להוציא ולתת כתובה, הלוא בהקמתו לא הפסידה כלום, שהרי היא יכולה להתיר את נדרה אצל חכם?

מכח קושיא זו הוכיחו (ע' בהגר"א רלד, נה בשם מהרמ"מ) שלאחר שהקים הבעל את נדר אשתו, אין החכם יכול להתיר. ומובן לפי זה טעם הסובר 'הוא נותן אצבע בין שיניה', כיון שבהקמתו הרי הוא מאלים את נדרה שלא יועיל לו התרה. (וע"ע בחידושי הגר"ח על הש"ס).

אכן, הרבה ראשונים חלקו על כך, וגם להלכה נפסק בשולחן ערוך (יו"ד רלד, כג) כדעת האומרים שמועיל התר חכם לאחר הקמה. וגם הרמ"א (שם) נקט כן לעיקר, אלא שהחמיר לכתחילה שהבעל יישאל תחילה על הקמתו, ורק אחר כך יתירו את נדר האשה. ולשיטתם, עומדת השאלה במקומה. [וזה לשון מהר"ק (שורש ג) 'אשר שאלת מנהגי בדין התרת חכם אחר קיומו של בעל — אמת, כי מזה לא בא מעשה לידי. גם לא ידעתי איך רבותי נוהגים בו. אך מהתרת חכם אחר החרש הבעל, ראיתי רבותי נוהגים היתר. גם אנכי הצעיר, אף כי מתחילה התרסתי נגד המתירים... ולבסוף חזרתי והודיתי כאשר ידעת, בראותי דכל הפוסקים מתירים מכח ראיות נכוחות'...].

וב'מנחת שלמה' (לגאון רבי שלמה זלמן אויערבך ז"ל. ס' ל) הוסיף לתמוה, לפי מה שנוקטים אנו להלכה (ע' יו"ד רכת, ז) לפתוח פתח לנדר מכח התרטה, היינו, ששואלים את הנודר, לו היית יודע שתתחרט האם היית נודר? — ודי בפתח כזה. ואם כן, מדוע נחייב הבעל לגרשה בגלל הקמתו, והלא יכול לטעון שלא רצה כלל להתערב בנדריה, שהרי בכל עת שתתחרט מהם, יהא אפשר לזמן שלשה הדיוטות או חכם, ויתיר את נדרה? 'וצריך עיון'.

שיטה חדשה בבאור הסוגיא, היא שיטת הרמב"ם לפי הסבר ה'חזון איש' (אה"ע קלו לדף ע. וע' בר"ן); לשיטה זו, סברת 'הוא נתן אצבע' אינה באה לכופו לגרש, אלא שאם בגלל נדרה בא הוא למנוע עונתה בטענת 'אי אפשר באשה נדרנית' — חייב לגרשה ולתת כתובה, כיון שהוא בהקמתו או בהחרשתו קיים את נדרה. ובזה נחלקו התנאים על משך הזמן שנדרה, שאם נדרה לזמן מרובה יותר, טענתו טענה. ולפי זה, אפשר להעמיד שאסרה על עצמה לעולם, ולא רק כל זמן שהיא תחתיו, כיון שהעילה לגירושין היא מניעתו מקיום חובותיו.

לשיטה זו מיושבות התמיהות הנ"ל, כי הטענה כלפיו איננה ההקמה שהקים את נדרה, שזו אינה טענה כאמור. אין ההקמה משמשת אלא סיבה לביטול טענתו כנגדה, שטענת 'אי אפשר באשה נדרנית' אין לה מקום כאשר הוא זה שקבע והחליט את נדרה.

*

'אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום ואמר רבי יוחנן: ככלה שנמצאת שלמה בבית חמיה ורדופה לילך ולהגיד שבחה בבית אביה' —

כי בנעוריה בית אביה, אביה ואמה מדריכים אותה ומצמצמים אותה בגדרים, ואינם מניחים אותה להתפשט, אך כאשר נשאת לבעל ונמצאת שלימה גם בבית בעלה, אז היא רדופה לילך ולהגיד שבחה — היינו שאף בלי גדר מצד אחר, גם כן היא שלימה.

וזהו שסמכו לזה והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי — ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה — היינו שאף בלי גדר יכווננו לרצון הש"י. (מי השלוח ח"א — לקוטי הש"ס)